

Аћим Тодоровић: „Христова јагњад“

Збирка „Христова јагњад“ Аћима Тодоровића је по много чему јединствено књижевноумјетничко дјело. Тематски везана за страдања српског народа у 20. вијеку, она се издваја међу поетским остварењима савремене српске књижевности својом **необичном структуром**: то није типична пјесничка збирка, или прецизније речено, није само збирка пјесама, **то је поетско-прозна књижевноумјетничка творевина, сачињена од пјесама и пјесничких циклуса и прозних текстова који прате пјесме и пјесничке циклусе** и који су са њима повезани на тематско-мотивском плану. Прозни текстови су нека врста документарних записа, који у себи садрже историјске чињенице, провјерљиве и провјерене податке о стварно постојећим локалитетима на којима су се налазила стратишта, јаме, мјеста мучења, убијања, прогона српског народа у 20. вијеку, затим тачно наведене датуме тих страдања, имена жртава и њихових мучитеља, као и утврђене бројке настрадалих. Оваквом **комбинацијом стихованог и прозног израза у развијању теме српског мучеништва кроз историју аутор је постигао пун умјетнички ефекат, који би био мањи да свијет своје збирке није градио и од прозних елемената.**

Савремени методичари у проучавању књижевности, као на примјер руски формалисти, овакав поступак би назвали „астрањењије“, или у преводу на српски језик „очуђење“, „зачудност“, „онеобичавање“. Шта је то „астрањењије“ и у чему је његова суштина? То су књижевноумјетнички поступци којима писац изводи читаоца из стања мисаоне учмалости, из аутоматизма свакодневног, навикнутог начина мишљења, изазивајући код њега својеврстан шок и тјерајући га да се фокусира на оно што чита, да поставља себи питања о прочитаном и шире, о животу, човјеку и свијету у коме човјек живи. Аћим Тодоровић је ефекат „очуђења“ постигао управо спајањем прозе и поезије у својој збирци. Не постоји човјек,

макар се радило о некоме ко поезију никада не чита, који након што стекне увид у податке о српским жртвама, који су изнесени у прозним записима, неће барем отшкринути врата поетског свијета оствареног у стиховима који слиједе, **у пјесмама и пјесничким циклусима**, у којима **аутор преображава документарне елементе, историјске чињенице у пјесничке слике и на тај начин ствара могућност да читалац не буде само неко ко прима информације о страдањима нашег народа већ да се према њима и одређује**, да се саживљава са страдалницима, да истински, у најдубљим слојевима свога унутарњег бића, **то страдање осјети, да живи њиме као нечим што је његово властито искуство.**

Управо у тој способности да стварносне податке, историјске чињенице развије у пјесничке слике, када чињенице постају лични доживљај и сам живот, и то не само страдалника већ и онога ко о страдалницима чита, огледа се стваралачка снага Аћима Тодоровића. Зато је он и успио да ужасе стварног живота преобрази у љепоту, што ријеткима полази за руком. Такву способност испољавају само изразито даровити писци, какав је на примјер Иво Андрић (сцена Радислављевог набијања на колац у роману „На Дрини ћуприја“) или хрватски пјесник Иван Горан Ковачић (призори звјерстава којима су били изложени Срби по усташким концентрационим логорима, описани у његовој поеми „Јама“).

Збирку „Христова јагњад“ особеном чини и пјесничково опредјељење за тзв. везани стих, који се одликује строгим правилима обликовања, као и посебно мјесто које је у њој дато сонету, врсти пјесме у којој везани стих налази свој пуни израз. То је пјесма која се састоји од 14 стихова, распоређених у четири строфе, два катрена и двије терцине; стихови су везани римом, гласовно се подударују завршним слоговима, најчешће комбинацијом укрштене и парне риме, а све те особине сонет чине једном од најстрожих пјесничких форми у свеколикој

свјетској поезији. Сонет је настао у 14. вијеку (епоха хуманизма и ренесансе, која обухвата 14, 15. и 16. вијек), а прославио га је велики италијански пјесник Франческо Петрарка, у свом „Канцонијеру“; сонете су писали и неки сликари високе ренесансе у Италији, као што су Леонардо и Микеланђело, али и чувени енглески драмски писац 16. вијека Виљем Шрексبير. Аутор збирке „Христова јагњад“ уводи читаоца у свијет свога дјела управо преко сонета, или прецизније речено, преко циклуса сонета који се у теорији књижевности назива **сонетни вијенац**. То је у стваралачком погледу изузетно захтјевна поетска грађевина, сачињена од укупно **15 сонета**, од којих се првих 14 сплићу у вијенац на тај начин што сваки сонет почиње стихом којим се претходни завршава, да би се вијенац затворио посљедњим стихом 14. сонета, који је уједно и први стих првог сонета. Када се споје стихови који се понављају, једанпут као завршни, други пут као почетни стихови тих 14 сонета, добије се нова пјесма, 15. сонет, који се зове **магистрале (мајсторски сонет)**. Оно што сонетни вијенац чини математички прецизном пјесничком творевином, поред наведених особина, јесте и тзв. **акростих**, који се добије спајањем почетних слова стихова у магистралу; у акростиху се понекад налази име аутора сонетног вијенца, понекад име особе којој је дјело посвећено, а најчешће сам наслов сонетног вијенца (овдје у акростиху стоји наслов -„Сонетни вијенац“). Посљедњи који је међу значајнијим пјесницима јужнословенских народа написао сонетни вијенац оваквог типа је словеначки пјесник романтичарске епохе (прве половине 19. вијека), Франце Прешерн.

У каснијим етапама историје књижевности строги пјеснички облици и тзв. везани стих замијењени су слободним стихом, који по својој ритмичко-метричкој организацији више личи на прозни него на пјеснички израз. Са епохом модерне, на граници 19. и 20. вијека, затим у међуратном периоду и нарочито у савременој књижевности, која отпочиње 50-их година 20. вијека и, рачвајући се у различитим правцима, траје до најновијег доба, постепено се одустаје од оваквих врста пјесама и пјесничких форми, у

потрази за новим пјесничким изразом, који би био ослобођен традиционалних правила у стварању поезије. Савременог читаоца навикнутог на слободни стих, збирка „Христова јагњад“, саткана од сонета и других врста пјесама испјеваних у везаном стиху, мора заинтриговати и натјерати га да се запита **откуда то инсистирање аутора на пјеничкој традицији, везаном стиху, сонету, сонетном вијенцу, има ли то неки дубљи смисао, неку симболичну вриједност.** Одговор је садржан у ауторовим уводним напоменама, гдје он каже да је у стварању ове збирке био мотивисан тежњом да напише поетску историју српског страдања и тако га сачува од заборава. Тражећи начин да тај циљ оствари, он је изабрао везани стих и најстрожи, најпрецизнији-најчвршћи пјеснички облик, а то је сонет. Слично великим градитељима мостова, неимарима и клесарима, **Аћим Тодоровић је од везаниог стиха и њиме изатканих пјесама исклесао овај мост сјећања на нашу мученичку историју, мост који повезује прошлост и садашњост сежући далеко у будућност, стално нас подсјећајући ко смо, шта смо све преживјели и проживјели и шта не би требало да нам се понови. А величанственијег споменика једном жртвеном, страдалном народу од такве поетске грађевине, од тог моста сјећања - нема.**

Поетизујући историјска факта, **аутор је у збирци поредио голготу српског народа са Христовим страдањем и распећем.** Та паралела, наговијештена самим насловом „Христова јагњад“, досљедно је проведена у дјелу. Она се очитује у појединачним пјесничким сликама, али и збирка у цјелини представља својеврсну параболу која повезује Христово и српско мучеништво. **Можда најснажија пјесничка слика дјела у цјелини налази се у другом сонету „Сонетног вијенца“, иначе посвећеног јасеновачким мученицима: Рањени у срца под крстом се моле,/ убремљени слутњом, олује их бију./Опиру се гр'јеху-мржњи да одоле,/распојани ћутњом чате литургију.**

Док жртве чекају да буду убијене, послије тешких мучења, олуја које их бију, суочене са сопственим распећем, са неизбјежношћу смрти, умјесто свега што човјек може у таквом тренутку да испољи, оне се моле, не за милост, не да буду поштеђене, остављене у животу, већ се моле за своје спасење: у задњим тренуцима живота оне се опиру гријеху, а за Србина, за православца један од највећих гријехова је мржња. Зато **они у молитви траже снагу да поднесу све муке и дочекају смрт чисте душе, душе која није укаљана мржњом, јер пред Бога ваља изаћи без гријеха. Страх од гријеха надилази страх од смрти. Душа грешника не васкрсава, дакле за њу нема ни спасења.** Иако на самом почетку „Сонетног вијенца“ и збирке „Христова јагњад“, ови стихови садрже темељну њену поруку: памтити страдалништво нашег народа, али не заборавити ни шта је суштина духовног бића Србиновог. На свој лирски начин Аћим Тодоровић је у овој поруци, у ствари, парафразирао великог Његоша, који каже да васкрсења не бива без смрти, а спасења нема без очишћења душе. **Створивши овај величанствени лирски споменик своме страдалном народу, Аћим Тодоровић спасава од заборава не само његову мученичку прошлост већ и његово аутентично духовно биће, а то је биће христоликог народа, који је пролазио путевима страдања и крви, био попут Христа распет на крсту, али никад није изгубио свој свијетли људски лик.**

Зрела Ашћерић, мр књижевности